

سەردانی جەهەپە و ھەرەشەى سوپا!

09-09-2021

نووسەرەگان

ناوەندی لیکۆلینەوہی رووداو

کورتە : لە رۆژانی رابردوودا سەردانی وەفدیکی بالای پارتي گەلی کۆماری (جەهەپە) وەك گەورەترین پارتي ئۆپۆزيسيۆنى تورکيا بۆ ھەریمی کوردستان، لەگەڵ ھەرەشەکانی فەرماندەى ھیزی وشکانی ئێران لەبارەى ھەبوونی ھێزە کوردییەگان لە خاکی ھەریم، دوو رۆژەفی گرنگ بوون کە شایانی باسکردنەوہن. پالنەر و پاساوەکانی ئەو دووانە ھەرچۆنیک بن، لە شوپنیکدا بە یەك دەگەن؛ لە ئێران و تورکيا، خواستی زیادکردنی نفوز و کاریگەری لەم ناوچەى زیادى کردووە!

بەرابى

لە رۆژانى رابردوودا سەردانى وەفدىكى بالاي پارتى گەلى كۆمارى (جەھەپە) وەك گەورەترىن پارتى ئۆپۇزىسىۋنى توركيا بۇ ھەرىمى كوردستان، لەگەل ھەرەشەكانى فەرماندەى ھىزى وشكانى ئىران لەبارەى ھەبوونى ھىزە كوردىيەكان لە خاكى ھەرىم، دوو رۆژەشى گىرگ بوون كە شاپانى باسكردنەوہن. پالئەر و پاساۋەكانى ئەو دووانە ھەرچۇنىك بن، لە شۇنىكدا بە يەك دەگەن؛ لە ئىران و توركيا، خواستى زيادكردنى نفوز و كارىگەرى لەم ناوچەپە زيادى كردووه!

سوپاي پاسداران بەدوای دەسكەوتى زياترە لەبارەى پرسى مانەوەى حىزبە كوردىيەكانى رۆژەئەت و، توركياش لە رىگاكانى نفوزى زياتر دەگەرپەت و، ئەمەش لە ئاستىكداپە كە تەنانت پارتى گەلى كۆمارىش وەك پىۋىستىيەك تەماشاي دەكات. ھەرىك لەو رووداوانە پالئەرو پاساۋى سىياسەتى ئىخۇبى و دەرەكى دىكەيشيان ھەپە، بەلام لە ئاستىكى گشتىدا، ئەو گومانەى كە لەسەر داھاتووى سىياسەتى ئەمريكا لە عىراق، بە تايبەتى لەدوای رووداۋەكانى ئەفغانستان دروستبوو، وەكو كاتاليزۆرى خواستى ئەوھىزانە دەورى بىنيوہ.

سەردانەكەى جەھەپە

كەمال كۆچدارئوغلۆ سەرۋكى پارتى گەلى كۆمارى وەفدىكى ناردە ھەرىم تا لەسەر "كراۋە ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۆگ و بىرۋەكەى رىكخراۋى ئاشتى و ھاوكارى رۆژەئەت نىۋەپراست" [1] لەگەل رايەدارانى ھەرىمى كوردستان گفتوگۆ بكەن. راستىيەكەى زياتر لە كراۋە ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۆگ، دەتوانىن بىژىن ئەمە يەكەمجارە بە ئاشكرا ئەو دەرگاپە دەكرىتەوہ كە پىدەچىت پاساۋى گىرنگى ناخۇبى ھەبىت.

جەھەپە لە تەمموزى 2021دا رايگەياند كە "مىزى رۆژەئەت"ى بۇ بەرپوہبردنى كاروبارى 24 پارىزگاي باشوور و باشوورى رۆژەئەتەى توركيا دامەزراندووه ھەتا بتوانى رىژەى دەنگەكانى لەو ناوچانە زياتر بكات. [2] ئەو مىزى رۆژەئەتەش لەژىر دەستى ئوغوز كانان سالىجى جىگرى سەرۋكى جەھەپە بۇ كاروبارى رىكخستنداپە كە سەرۋكايەتى وەفدى حىزبەكەى بۇ ھەرىمى كوردستان كرد. ئەمەش ئەو گومانەى لاي ئەيارانى جەھەپە زياتر كردووه كە نەكا ئامانجىكى سەردانەكەى بۇ ھەرىم بۇ راكىشانى زياتر سۆزى كوردەكان بە تايبەت ئەو كوردە دىندارانە بىت كە پىشتەر دەنگدەرى ئاكارىتى بوون و لاي بەشكىيان بارزانى ھىماپەكى گىرنگە. راستىيەكەى، ھەرچەن نەرمىيەك لە گوتەى بەرپىرسانى جەھەپە سەبارەت بە پرسى كورد لە ناوچەكە بە دى دەكرىت، بەلام ھىشتا ديارنىيە كە ئەوان كە بە چ پرۆژەپەكەوہ دەيانەوئ ئەو پرسە چارەسەركەن. باسكردنى پرسى كورد لە چوارچىۋەى باسەكانى پەيوەست بە ماف و ئازادىيە كەسىيەكان، ھاوپەيمانىيەكەى لەگەل ئى پارتى كە پارتىكى نەتەوہگەراپە و ئاراستەى دەنگەكانى بەرەو زيادبوونە، ئەو پرسىيارە بە زىندووى دەھىلئەتەوہ و بەرپىرسانى جەھەپەش لەپى حەوالەكردنى پرسى كورد بۇ پەرلەمانى داھاتوو، دەيانەوئ جارئ خۇيان لەوہ بدزەوہ كە چارەسەرەكەى دلىان بۇ پرسى كورد كامەپە. ئا لەبەر ئەوہش، رەنگە ئەو گومانە زياتر لە راستى نزيك بىت كە راكىشانى سۆزى كورد، بەكەك لە ئامانجەكانى ئەم سەردانە بىت.

جەھەپە ھۆكارىكى دىكەى سەردانەكەى وەك باسكردنى بىرۋەكەى رىكخراۋى ئاشتى و ھاوكارى رۆژەئەتەى نىۋەپراست باسكردووه. بە گوتەى ھەندىك لە بەرپىرسانى جەھەپە ئەم رىكخراۋە بۇ ھاوكارى ئەمنى نىيە و، بۇ ئەوہپە كە بەرپى ئابوورى و دىالۆگەوہ لە مەملەنىكانى ئەم ناوچە كەمىكرىتەوہ. سەرەتاش واپان داناوہ كە ئەم رىكخراۋە عىراق و توركيا و ئىران و سوورىا بگرىتەوہو، دواترىش ھىزى دىكەى ناوچەى و نىۋدەولەتلىشى وەكوو چاودىر بۇ زيادبكرىت.. ئويناال چەقىك ئويز ئەندامى وەفدەكەى جەھەپە بۇ ھەرىمى كوردستان كە ئىستا راويزكارى سەرۋكى حىزبەكەپە بۇ كاروبارى سىياسەتى دەرەوہ، پىشتەر بالىۋزى توركيا بووہ لە بەغدا، باكۆ و لەندەن، سالى 2006 لە ھەولكى تىرۆركرانىش لە بەغدا قوتارى بوو. بۇبە ئاشناى بنەماكانى سىياسەتى دەولەتەكەبەتى لە رۆژەئەتەى نىۋەپراست. بىرۋەكەى ئەم رىكخراۋى ئاشتى و ھاوكارىيەكەش ئەگەر وەك جەھەپە دەپەوئ سەربگرىت زياتر بىرخەرەوہى ھەولەكانى مستەفا كەمال ئاتاتوركە بۇ سەرخستنى پەيمانى سەعدئاباد. بۇ زۆرىك لە كوردەكان بىرۋەكەى ھاوكارى ناوچەپە، بىرخەرەوہى پەيمانەكانى وەك پەيمانى بەغدا و سەعدئابادە كە بەشكىكى ئامانجەكەپان دژاپەتى كورد بوو.

ھەلبەت باسكردنى بىرۋەكەى رىكخراۋىكى وا لەگەل ھەرىمى كوردستان، واتاى ئەوہپە كە جەھەپە دان بە ئەكتەرىكى كوردىدا دەنئەت،

ھەرچەندە كە دەولەتتىكى سەربەخۇشى نىيە، بەلام ئەمە قەسە ئىستايەتى كە دەسلەپتىكى بە دەست نىيە. گرنگ ئەوئەيە كە ئايا ۋەختى بۇ دەسلەپتە ۋە ھەممە دەولەت كارى بۇ ئەو بىرۋەكەيە كەرد، ھەمان بۇچۇۋى دەمىنىت يان نا؟ ئەوئەش ھىشتا ناروۋنە.

ھەرئەشەكانى سوپاى پاسداران

مەھمەد پاكپوۋر فەرماندە ھىزى وشكانى ئىران لەبارە ھىزەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستان رايگە ياندوۋە كە نابى رىگا بىرئەت "بىكە ۋە بارەگايان ھەبى ۋە بىن ۋە بچن" ۋە جەختىشى كوردتەۋە كە ھەرچۇرە خاڧىۋوونىڭ لە ۋە ھۇشدارىيە كە بە عىراق ۋە ھەرئەمى كوردستانيان داۋە، ۋەك "پىچەۋانەي پەيوەندى باشى دوۋلايەنە" تەماشە دەكەن. ھەرۋەھا باسى "تەگەرى ۋە ئەلماندەۋە" ىشى كوردە. [3]

ھەلەت ئەۋجۇرە لىدوانانە تازە نىن ۋە گەلىكجبار باسيان كراۋە. لەۋانەيە ھىزەشەكانى توركيا بۇسەر پەكەكە ۋە ھەلۋىستى عىراقىش، بە تايبەت گوتەكانى ۋەزىرى بەرگىرى عىراق لە كۇرپەندى رافىدەين كە ناراستەۋۇ جۇرئەك رەۋايى بە ئۇپەراسىۋنەكانى توركيا لە ھەرئەمى كوردستان دا، پالئەرىكى گوتەكانى ئەۋ فەرماندەيە ئىران بن. بەلام لەۋە گرنگەر ئەۋەيە كە، دۇخى ئەفغانستان لەلەيەك ئىرانى ھاندەۋە تا زىاتر بىر داھاتوۋى نفوز ۋە كارىگەرىيى خۇي لە عىراق بىكەتەۋە ۋە دەستى پىۋە بگرئەت ۋە لەلەيەكى دىكەش، دەپەۋى كەلك لە دۇخى ئىستەي عىراق ۋە دىالۋىگى ۋاشنتن- بەغدا بگرئەت بۇئەۋەي لە پىرسى مانەۋەي حىزبە كوردىيەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستان ئىمتيازىڭ ۋەربگرئەت.

ۋەكچۇن بەكەم كىشانەۋەي ئەمىرىكا لە عىراق رىي بۇ ئەۋە خۇشكرد كە لە 2016دا كۇتايى بە نىكەي 35 سالى مانەۋەي مۇجايىدىنى خەلق لە عىراق بىت، ۋادىارە تاران بە تەمايە ھاۋكات لەكەل گەپەكانى دىالۋىگە ستراتىژىيەكانى بەغدا ۋە ۋاشنتندا، رىگەپەك بۇ كارىگەردانان لەسەر پىرسى مانەۋەي ئۇپۇزىسيۋنى كوردى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستانىش بدۇزىتەۋە.

ئىران لە سالىنى رابردوۋدا چەند جارىك ھىزىشى كوردتەۋەتە بىكەي بارەگاي حىزبەكانى رۇژھەلەت لە نىكە سىنور ۋە لە دوۋرى سىنور. ھەرۋەك چۇن لە سەرەتاكاندا ھىزىشى موشەكى دەكرانە سەر بىكەي ئەشەرەف كە بىر كەمتر لە 100 كم دوۋرى سىنورەكانى ئىران بو، ھەتا دۇجارىش كەمپە بۇ ئەلبانىا كۇپۇزايەۋە.

بە ئەگەرى زۇر، بەشكى بەرچاۋى ئەۋ پەرلەمانتارانەي كە لە گرۋوپەكانى نىكە لە ئىرانەۋە دەبنە ئەندامى پەرلەمانى داھاتوۋى عىراق، كەسانىكى نىكە لە گرۋوپە چەكدارىيەكان دەبن ۋە ئەمەش ۋادەكات كە ھەستىكى حكومەت ۋە پەرلەمانى داھاتوۋى بەۋ پىرسە ئەمىنىيەنە كە جىي بايەخى ئىران زىاتر بن.

خۇي پىشترىش عادل عەبدولمەھدى لە كارنامەي كاپىنەكەيدا بەلئىنى ئەۋەي دابوۋ كە چارەپەك بۇ پىرسى مانەۋەي ھىزە چەكدارىيەكان لە عىراق بدۇزىتەۋە. بۇيە دوۋر نىيە لەكەل حكومەت ۋە پەرلەمانى داھاتوۋدا بەھۇي گۇشارەكانى ئىرانەۋە، جارىكى دىكە ئەۋ پىرسە بىكەۋىتەۋە رۇژەف.

كۇتايى

ئەمىرىكا ھىشتا ھىزە گەۋرەكەي جىھانە، بۇيە ھەرچۇرە سىياسەت ۋە جۇلەپەكى كارىگەرى لەسەر زۇرئەك لە ۋلاتانى دىكەي دىنا دادەنئەت. ئەۋ دىمەنە ناروۋنەي كە بەھۇي رۇدوۋەكانى 2019 لە سوۋرىا ۋە دوانرىش لە 2021ى ئەفغانستان، سەبارەت بە ئەمىرىكا لە عىراق دروستبەۋە، كارىگەرى لەسەر ناخۇيى عىراقىش داناۋەۋ خۇاستى دەۋلەتانى ناۋچەيشى بۇ زىادكردى نفوز ۋە كارىگەرى لە عىراق زىادكردوۋە. ئەمەش ئەۋ خالەپە كە سەردانەكەي جەھەپە ۋە لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسداران تىيدا بە پەك دەگەن.

سەردانەكەي جەھەپە چى بۇ دەنگ بى ۋە چى بۇ رەنگ ۋە پەيوەندى، بايەخدارە. لەكەل ئەۋەي كە ھىشتا ئەۋ حىزبە، پۇژەپەكى رۇۋنى بۇ پىرسى كوردى پى نىيە، زىادكردى كەئالەكانى پەيوەندى ھەرئەمى لەكەل توركيا بايەخدارە تا تەنيا بە ئاكارىيەۋە سىنوردار نەبن. ھەرچەند دۇجار سەردانەكەي جەھەپە لە قازانجى ئەردۇغانىشداپە كە ئىستا بەھۇي مەھەپەي ھاۋبەشى لە ھاۋپەيمانى جىمھور، تۋاناي كرانەۋەپەكى ئەۋتۇي بەرۋى كوردەكاندا نىيە كە لە ھەلپۇزاردنى رابردوۋدا ھۇكارىكى شىكستەكانى بوۋن، بە تايبەت لە شۇنئىكى ۋەكوۋ ئىستانبول.

ھاتنى ۋەفدەكەي جەھەپە بۇ ھەۋلئە دەمى گەۋرەترىن پارتى بەرھەلەستكار بۇ دۇبەتكردى ھەرچۇرە تاكتىكىكى ھەلپۇزاردنى ئەردۇغان دەگرئەكە لەۋانەيە لە داھاتوۋدا بۇ راكىشانەۋەي سۇزى كوردەكان بىگرئەتە.

لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسدارانىش زىاتر بۇ كەلكۋەرگرتە لەۋ دۇخى كە عىراق پىيدا دەروات. حىزبەكانى رۇژھەلەت كوردستان

له سالى 1995 وه شهريكى ئوتتويان بهرامبهر ئيران نهكردووه و به پيى پرتوكولى ژماره 1 ى ريكههوتننامهى جنيف، پاراستنى ئهوانهى كه بههر هوكاريك ئيدى شهري ناكهن، كاريكى پويوست و رهوايه. لهلايهكى ديكهوه، ئهگهري هيرشيكى بهرفراوانى سوپا بو سهر بنكه و بارهگاي حيزبه كوردويهكان دهتوانيت پليتهى نارهازى نيوخويى كورديش له ئيران داگيرسينيت و، ئهمهش دواى شتيكه كه ئيران لانيكهه لهم وهختانهدا به تهماى بيت. به تاييهت كه بههوى دوى خراپى ئابوورى و رووداوهكانى خوزستانيشهوه نارهازى خلك له ئاستيكى بهرزدايه. ههلبهت ئهگه زوره كه هاوشيوه سالى رابردوو گوشارى سياسى و سهربازى بهردهوام بيت تا لهو دوسيهدا ئيمتيازىكى زياتر وهريگرېت.

<https://www.chp.org.tr/haberler/chp-heyeti-erbilde> - [1]

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57758499> - [2]

- [3]

<https://www.dw.com/fa-ir/%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D9%81%D8%B1%D9%85%D8%A7%D9%86%D8%AF%D9%87-%D9%86%DB%8C%D8%B1%D9%88%DB%8C-%D8%B2%D9%85%DB%8C%D9%86%DB%8C-%D8%B3%D9%BE%D8%A7%D9%87-%D9%BE%D8%A7%D8%B3%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D9%82%D9%84%DB%8C%D9%85-%DA%A9%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82/a-59099537>